

Bellek kurumları olarak nitelendirilen kütüphaneler, arşivler ve müzeler, 1990'lı yıllardan itibaren dermelerindeki kültürel miras ürünlerinin dijitalleştirilmesi ve dijital ortamda korunmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bu uygulamalar, bellek kurumlarının hem kültürel miras ürünlerini koruma hem de bu ürünleri gelecek kuşaklara aktarma ve tanıtmaya olanağı sunmalarında etkili olmaktadır. Bu çerçevede ilgili süreçlerin sistematik bir şekilde yürütülebilmesi için bellek kurumlarının konuyla ilgili çalışmalarını belirli bir plan, program ve strateji doğrultusunda gerçekleştirdikleri ve bir politika belgesi oluşturarak bu belgeye göre hareket ettikleri bilinmektedir.

Bu kitapta bellek kurumlarının dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamalarına yönelik konular alanyazındaki çalışmalar odağında anlatılmaktadır. Kitapta ayrıca Türkiye'deki bellek kurumlarının dermelerindeki kültürel miras ürünlerinin dijitalleştirilmesi ve dijital ortamda korunmasıyla ilgili unsurlara yönelik bir model önerisi ele alınmaktadır. Son bölümde ise bellek kurumlarının dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamaları için uyarlayabilecekleri ve bir politika belgesi haline getirerek yararlanabilecekleri temel ilkelere yer verilmektedir.

ISBN: 978-605-2015-13-1



 hiperyayın

Sosyal medyada bizi takip edin




/hiperkitaptr



/hiperkitaptr

Kültürel Bellek Kurumlarında Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikaları

Dr. Tolga ÇAKMAK  hiperyayın



DR. TOLGA ÇAKMAK

KÜLTÜREL BELLEK KURUMLARINDA DİJİTALLEŞTİRME VE DİJİTAL KORUMA POLİTİKALARI



 hiperyayın

Tolga ÇAKMAK

Dr. akmak 2008 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünden lisans derecesini aldı. Lisans eğitimi süresinde aynı zamanda Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Bilgi Teknolojileri konusunda eğitim alan Dr. akmak, 2011 yılında Kurumsal İçerik Yönetimi konusundaki tez çalışmasıyla yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında ise kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları konusundaki tez çalışmasıyla doktora eğitimini tamamladı. Dr. akmak, 2010-2014 yılları arasında Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği'nde Başkan yardımcısı ve yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. Bu derneğin resmi ve bilimsel yayın organı olan Bilgi Dünyası dergisinde editörlük görevi yapmış olan Dr. akmak, çeşitli ulusal ve uluslararası dernek ve çalışma gruplarının üyesidir.

Çalışma alanları; bilginin düzenlenmesi, bilgi güvenliği, bilgi kaynaklarının tanımlanması, üstveri, kültürel miras, dijitalleştirme, dijital kütüphaneler ve müzelerde bilgi yönetimidir.

Hiperyayın: 146

Araştırma-İnceleme

Yazarı

Tolga Çakmak

<http://tolgacakmak.net>

Genel Yayın Editörü

Hatice Bahtiyar

Sayfa Tasarım ve Kapak Uygulama

Eylül Grafik

Kapak Tasarım

Hüseyin Körpeoğlu

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-605-2015-13-1

e-ISBN: 978-605-2015-14-08

1.Baskı: İstanbul, 2017

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti (Hiperyayın) ve Dr. Tolga Çakmak'a aittir. Yayımcının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Çakmak, Tolga.

Kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları /

Tolga Çakmak. – İstanbul: Hiperyayın, 2017.

144 s. : tbl, şkl.; 19 sm. -- (Hiperyayın; 146)

ISBN: 978-605-2015-13-1

e-ISBN: 978-605-2015-14-08

Kaynakça var.

Kütüphane materyalleri -- Dijitalleştirme

1. Library materials--Digitization.

2. Archival materials--Digitization. I. Eseradı. II. Dizi

025.84 C35 2017 Z701.3.D54 C35 2017

Baskı -Cilt: Birlik Ofset

Genel Satış Pazarlama ve Yayınevi

Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık San. Paz. ve Tic. Ltd. Şti.

Tozkoşaran Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi

No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul

Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58

www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

Kültürel Bellek Kurumlarında
Dijitalleştirme ve Dijital Koruma
Politikaları

Dr. Tolga ÇAKMAK

 **hiperyayın**



İÇİNDEKİLER

İçindekiler	5
Önsöz	8
BÖLÜM 1: Kültürel Bellek Kurumları ve Dijitalleştirme	13-42
Kültürel Bellek Kurumları ve Dijitalleştirme.....	16
Kültürel Bellek Kurumlarında Dijitalleştirme Süreçlerine Yönelik Hedefler.....	21
Dijitalleştirme Süreçleri.....	27
Dijitalleştirmede Dış Kaynaklanma.....	33
Dijitalleştirme Ekipmanı.....	36
Dijitalleştirme Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar.....	37
BÖLÜM 2: Kültürel Bellek Kurumlarında Dijital Koruma	43-66
Dijital Koruma Uygulamalarında Yaşam Döngüsü ve Bileşenler.....	50
Dijital Korumaya Yönelik Modeller.....	57
Dijital Koruma Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar.....	64
BÖLÜM 3: Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikaları	67-82
Dijitalleştirme Politikaları.....	68
Dijital Koruma Politikaları.....	77

BÖLÜM 4: Kültürel Bellek Kurumları için Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikası Modeli	83-118
Kurum Analizi.....	91
Amaçlar ve İş Süreçleri.....	91
Koleksiyon.....	94
İnsan Kaynakları.....	96
Altyapı ve Güvenlik.....	98
Mali Koşullar.....	101
Kullanıcılar.....	103
Karar Verme ve Planlama.....	105
Üstveri.....	105
Teknoloji Standartları.....	107
Eğitim.....	109
Telif ve Kullanım Hakları.....	110
Erişim Yönetimi.....	112
Uzun Süreli Koruma.....	114
Politika Modelinin Uygulanması.....	116
Dijitalleştirme ve Dijital Koruma İşlemleri.....	116
Değerlendirme/Geribildirim.....	117

Sonuç	119-122
Kültürel Bellek Kurumları için Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikaları için Temel İlkeler	123-130
Amaçlar ve İş Süreçleri.....	123
Koleksiyon.....	124
İnsan Kaynakları.....	125
Altyapı ve Güvenlik Uygulamaları.....	125
Mali Koşullar.....	126
Kullanıcılar.....	126
Üstveri.....	126
Teknoloji Standartları.....	127
Eğitim.....	128
Telif ve Kullanım Hakları.....	128
Erişim Yönetimi.....	129
Uzun Süreli Koruma.....	129
Değerlendirme.....	130
İlişkili Diğer Politikalar.....	130
Yönetim ve Uygulama.....	130
Kaynakça	131

ÖNSÖZ

Toplumlar varlıklarını sürdürmek ve kültürlerini yaşatmak için sosyal, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda şekillenen bilgi ortamlarında sürekli olarak bilgi üretmektedir. Bu durum zaman içerisinde toplumların kültürel mirasını oluşturan ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kültürel miras farklı aktörlerin katılımını içeren, birçok bilim dalını ilgilendiren ve çok katmanlı bir bakış açısı gerektiren bir kavram olarak görülmektedir (Aksoy ve Ünal, 2012, s. iv). Kültürel mirasın yönetimi üzerine çalışmaların yapıldığı alanlardan biri olan kütüphanecilik ve bilgibilim alanı da bu noktada sürdürülebilirlik, koruma ve erişim uygulamalarıyla öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda kütüphanecilik ve bilgibilim alanının temel uygulama alanını oluşturan ve teknolojinin de etkisiyle birbirine giderek daha çok yakınsayan kütüphaneler, arşivler ve müzeler gibi bilgi merkezleri, kültürel miras ürünlerini toplama, düzenleme ve kullanıma sunma işlevleriyle toplumların kültürel birikimini yaşıtan bellek kurumları olarak görülmektedir.

Kapsam olarak obje odaklı bir yapıdan doğanın ve doğa ile insanın birlikte yarattığı eserlere kadar genişleyen kültürel mirasın yönetimi konusu genellikle koruma işlemlerine odaklanmaktadır.

Bu bağlamda ilk kullanıldığı günden bu yana bütün kültürel miras tanımlarının içerisinde yer alan arkeolojik eserler, kitaplar, yazma eserler gibi bilgi kaynaklarının korunması da bu kaynakları toplayan kurumlar olan müzeler, arşivler ve kütüphanelerin bu konularda sorumluluk taşımalarını gerektirmektedir. Kültürel bellek kurumları olarak da ifade edilen bu kurumlar kültürel birikimi kullanıcı beklentilerine cevap verebilecek düzeyde sunabilmek ve bu birikimi gelecek nesillerin kullanmasını sağlamak için teknolojik gelişmelere uyum sağlamak ve altyapı olanaklarını geliştirerek hizmet vermek durumundadır. Altyapı olanaklarını geliştirmiş ve teknolojik gelişmelere uyum sağlamış kültürel bellek kurumları kültür ürünlerinin daha etkin korunmasını, bu ürünlere ihtiyaç duyabilecek farklı kullanıcı gruplarına ulaşmasını ve bu ürünlerin yönetimine dönük süreçlerin çağın gelişmelerine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Diğer taraftan kültürel bellek kurumları kullanıcıların kültür ürünlerine farklı kanallar üzerinden erişmelerine ve kültür ürünlerini sahip oldukları becerilerle analiz ederek yeni ürünler ortaya çıkarmalarına imkân tanımaktadır. Bu kapsamda dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamaları, kültürel bellek kurumlarının kültürel miras ürünlerini farklı kanallar üzerinden sunabilmeleri için önemli fırsatlar yaratmaktadır. Konuyla ilgili yürütülen Avrupa Birliği destekli birçok projede kültürel mirasın dijitalleştirilmesi, dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamaları, küçük ve orta ölçekli kültürel bellek kurumlarındaki kültürel miras ürünlerinin kalıcılığının sağlanması, kültürel bellek kurumlarında dijital teknolojilerin kullanımı ve politikaların geliştirilmesi gibi temaların ele alınması bu konunun uluslararası düzeyde de değer taşıdığını göstermektedir (ENUMERATE, 2013, LoCloud, 2013; *ERPA Guidance*, 2003; INDICATE Projesi, 2012).

Teknik ve yönetsel açılardan bir süreçler bütünü olarak dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamaları bütün kültürel bellek kurumları için bir dizi karar verme sürecini içermektedir. Bu çerçevede kültürel bellek kurumlarının bu karar verme süreçlerini dijitalleştirme ve dijital koruma politikalarına dayandırarak yönettikleri görülmektedir. Nitekim konuyla ilgili çalışmalarda da dijitalleştirme ve dijital

koruma politikalarının kültürel bellek kurumları için önemini ve bu politikalara olan gereksinimin vurgulandığı dikkati çekmektedir (Beagrie, Rettberg ve Williams, 2008; King, 2008; Clerason, 2006; Fabunmi, Paris ve Fabunmi, 2006; Iwhiwhu ve Eyekpegaha, 2008; Astle ve Muir, 2002).

Bu çalışmada bellek kurumlarının sahip oldukları kültürel miras ürünlerinin sürdürülebilirliği ve kullanıcılar tarafından kabul edilebilir bir formda sunulabilmesi için gerçekleştirilen dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamaları ele alınarak kültürel miras ürünlerinin dijitalleştirilmesinde bellek kurumlarının vizyoner bir yaklaşımı benimsemelerinde etkili olabilecek konular bir model çerçevesinde anlatılmaktadır. Çalışmanın önemli bir bölümü 2016 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Bülent Yılmaz'ın danışmanlığında yapmış olduğum "Türkiye'de Kültürel Bellek Kurumlarında Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikaları: Bir Model Önerisi" başlıklı doktora tezine dayanmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde kültürel bellek kurumları ve dijitalleştirme ilişkisinden hareket ederek kültürel bellek kurumlarının bu uygulamalarla neleri hedeflediklerine, dijitalleştirme iş akışına, ekipman ve dış kaynaklanma süreçleri ile söz konusu uygulamalarda karşılaşılan sorunlara değinilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde dijital koruma uygulamalarına yönelik süreçler, yaşam döngüsü ve konuyla ilgili kavramsal modeller anlatılmaktadır. Dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları ise çalışmada üçüncü bölümde ele alınırken dördüncü bölümde kültürel bellek kurumları için dijitalleştirme ve dijital koruma politikalarının geliştirilmesine yönelik model önerisi ve bu modeli oluşturan bileşenler ayrıntılandırılmaktadır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak kültürel bellek kurumlarının dijitalleştirme ve dijital koruma süreçlerine ve politikalarına uyarlayabilecekleri ilkeler paylaşılmaktadır.

Kültürel miras ve kültürel mirasa yönelik ürünler belirli bir zaman aralığında belirli bir çabanın sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma da ilk bakışta beş yıllık bir doktora eğitiminin çıktılarında biri olarak değerlendirilse de çok daha fazlasını ve çok daha farklı katkılardan oluşmaktadır. Bu doğrultuda bana desteklerini hiçbir

zaman esirgemeyen anneme, babama ve kardeşim Berkay'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Tezin ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında yönlendirmeleriyle katkı sağlayan ve kendisinden çok şey öğrendiğim, öğrenmeye de devam ettiğim tez danışmanı Hocam Prof. Dr. Bülent Yılmaz'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu kitaba kaynaklık eden tez çalışmasına yapmış oldukları katkılar için değerli Hocalarım Prof. Dr. Doğan Atılğan ve Prof. Dr. Özgür Külcü'ye ve değerli jüri üyelerine teşekkür ederim.

Birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da her koşulda desteğini hissettiğim ve hep var olan yakın arkadaşım Şahika Eroğlu'na hem modelin geliştirilmesine yönelik değerlendirmeleri hem de vermiş olduğu destek için teşekkür ederim. Bu çalışmanın kapak tasarımını yapan ayrıca çalışma süresince her zaman desteğini esirgemeyen ve vermiş olduğu fikirlerle çalışmanın gelişimine önemli katkıları bulunan Hüseyin Körpeoğlu'na teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu çalışmanın yayınlanmasını sağlayan Hiperlink ailesine teşekkür ederim.

Bu çalışmadan kültürel miras ürünlerinin dijitalleştirilmesi ve dijital koruma uygulamaları için yararlanacak olan uygulamacılara ve araştırmacılara da konuya yönelik ilgileri ve verdikleri değer için ayrıca teşekkür ederim.